

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ

Кафедра загальної екології, радіобіології та безпеки життєдіяльності

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан агробіологічного факультету
Віталій КОВАЛЕНКО
Протокол № _____ від “_____” травня 2024 р.

“СХВАЛЕНО”
на засіданні кафедри загальної екології,
радіобіології та безпеки життєдіяльності
Протокол № 11 від “ 22 ” травня 2024 р.

Завідувач кафедри
Алла КЛЕПКО

на засіданні кафедри охорони праці та
біотехнічних систем у тваринництві
Протокол № 11 від “ 20 ” травня 2024 р.

Завідувач кафедри
Василь ХМЕЛЬОВСЬКИЙ

”РОЗГЛЯНУТО”
Гарант ОПП Агрономія
д.с.-г.н., професор
Віталій КОВАЛЕНКО

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
БЕЗПЕКА ПРАЦІ ТА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
(шифр і назва навчальної дисципліни)

Галузь знань: 20 «Аграрні науки та продовольство»

Спеціальність: 201 «Агрономія»

Освітня програма: «Агрономія»

Факультет: агробіологічний

Розробники: доцент, кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник Бондарь В.І., професор, доктор технічних наук, професор Поліщук В.М.

Київ – 2024 р.

Опис навчальної дисципліни
«Безпека праці та життєдіяльності»

Галузь знань, спеціальність, освітня програма		
Освітній ступінь	Бакалавр	
Спеціальність	201 «Агрономія »	
Освітня програма	Агрономія	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкові компоненти ОПП за рішенням вченої ради університету	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістовних модулів	4	
Курсовий проект (за наявності)	відсутній	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Денна форма здобуття вищої освіти	Заочна форма здобуття вищої освіти
Курс (рік підготовки)	2	3
Семестр	3	5
Лекційні заняття	30 год.	4 год.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	4 год
Лабораторні заняття		
Самостійна робота	60 год.	112 год
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	4 год.	

1. Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Безпека праці і життєдіяльності» є теоретико - практична підготовка спеціалістів спроможних на основі отриманих знань та навичок забезпечити власне тривале повноцінне життя в суспільстві, що динамічно змінюється, та розпізнавати і проводити в життя заходи по забезпеченню безпеки життєдіяльності серед підлеглого виробничого персоналу в повсякденних умовах життя та за умов надзвичайних ситуацій. безпеку.

Завдання курсу передбачає опанування знаннями, вміннями та навичками вирішувати професійні завдання з обов'язковим урахуванням галузевих вимог щодо забезпечення безпеки персоналу та захисту населення в небезпечних та надзвичайних ситуаціях і формування мотивації щодо посилення особистої відповідальності за забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об'єктів галузі, матеріальних та культурних цінностей в межах науково-обґрунтованих критеріїв прийнятного ризику.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати складні задачі та практичні проблеми з агрономії або у процесі навчання, що передбачає теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та визначеністю умов.

загальні компетентності (ЗК):

ЗК 8. Навички здійснення безпечної діяльності

ЗК 10. Здатність працювати у команді

спеціальні (фахові) компетентності (СК)

СК 9. Здатність управляти комплексними діями або проектами, відповідальність за прийняття рішень у конкретних виробничих умовах.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 4. Порівнювати та оцінювати сучасні науко-технічні досягнення у галузі агрономії.

ПРН 16. Організувати результативні і безпечні умови роботи.

2. Програма та структура навчальної дисципліни для

- повного терміну денної (заочної) форми здобуття вищої освіти;

- скороченого терміну денної (заочної) форми здобуття вищої освіти.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	Денна форма							Заочна форма						
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовий модуль 1. Принципи забезпечення життєдіяльності														
Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик як кількісна оцінка небезпек	2	8	2	2			4	7						7
Тема 2. Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки	2	8	2	2			4	8	1					7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Тема 3. Особливості функціонування організму людини та чутливість до впливу небезпечних факторів	2	8	2	2			4	7					7
Тема 4. Техногенні небезпеки та їхні наслідки	2	8	2	2			4	8		1			7
Разом за змістовим модулем 1	8	32	8	8			16	30	1	1			28
Змістовий модуль 2. Організаційно-функціональна структура та методологія безпеки													
Тема 5. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення	2	7	2	2			3	7					7
Тема 6. Застосування ризик орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС	2	8	2	2			4	8	1				7
Тема 7. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення	2	5	1	1			3	7					7
Тема 8. Управління силами та засобами ОГ під час НС	1	8	2	2			4	8		1			7
Разом за змістовим модулем 2	7	28	7	7			14	30	1	1			28

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Змістовий модуль 3. Правові та організаційні питання охорони праці													
Тема 1. Законодавча база безпеки праці в Україні, Частина 1	2	6	1	2	-	-	3	7					7
Тема 2. Законодавча база безпеки праці в Україні, Частина 2	2	8	2	2	-	-	4	8	1				7
Тема 3. Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу	2	7	2	1	-	-	4	7					7
Тема 4. Основи пожежної безпеки		8	2	2	-	-	4	8		1			7
Разом за змістовим модулем 3		29	7	7	-	-	15	30	1	1			28
Змістовий модуль 4. Безпека виконання технологічних процесів та робіт													
Тема 5. Електробезпека		8	2	2	-	-	4	7					7
Тема 6. Захист від дії статичної електрики і блискавкозахист		7	2	2	-	-	3	8	1				7
Тема 7. Перша домедична допомога		8	2	2	-	-	4	7					7
Тема 8. Охорона праці при роботах з агрохімікатами і пестицидами		8	2	2	-	-	4	8		1			7
Разом за змістовим модулем 4		31	8	8	-	-	15	30	1	1			28
Усього годин	15	120	30	30			60	120	4	4			112

3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	2	3
1	Практична робота 1. Ризик як кількісна оцінка небезпек. Статистична оцінка небезпечних і шкідливих чинників для життя людини	2

1	2	3
2	Практична робота 2. Природні небезпеки, правила поведінки під час природних небезпек. Визначення рівня метеочутливості людини	2
3	Практична робота 3. Біологічні небезпеки. Інфекційні захворювання. Правила поведінки населення під час карантину та інших ізоляційно-обмежувальних заходів.	2
4	Практична робота 4. Техногенні небезпеки та їхні наслідки для здоров'я людини. Аналіз небезпеки під час роботи із хімічними та вибухопожежонебезпечними речовинами	2
5	Практична робота 5. Визначення основних психофізіологічних властивостей людини та їх вплив на безпеку	2
6	Практична робота 6. Визначити ризик застосування пестицидів, що використовуються при вирощуванні сільськогосподарських культур за допомогою агроекотоксико-логічного індексу (АЕІІ).	2
7	Практична робота 7. Правила поведінки у надзвичайних ситуаціях різного походження	3
8	Практична робота 8. Організація навчання з охорони праці	2
9	Практична робота 9. Порядок розслідування та обліку нещасних випадків на виробництві	2
10	Практична робота 10. Вимоги безпеки при вирощуванні продукції рослинництва	1
11	Практична робота 11. Забезпечення первинними засобами пожежогасіння виробничих підрозділів АПК	2
12	Практична робота 12. Забезпечення працівників АПК засобами індивідуального захисту	2
13	Практична робота 13. Методи оцінювання параметрів мікроклімату на виробництві	2
14	Практична робота 14. Переміщення постраждалих від нещасного випадку	2
15	Практична робота 15. Перша домедична допомога при отруєнні пестицидами	2
	Всього	30

4. Темі самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	2	3
1	Практична робота 1. Ризик як кількісна оцінка небезпек. Статистична оцінка небезпечних і шкідливих чинників для життя людини	2
2	Практична робота 2. Природні небезпеки, правила поведінки під час природних небезпек. Визначення рівня метеочутливості людини	2
3	Практична робота 3. Біологічні небезпеки. Інфекційні захворювання. Правила поведінки населення під час карантину та інших ізоляційно-обмежувальних заходів.	2
4	Практична робота 4. Техногенні небезпеки та їхні наслідки для здоров'я людини. Аналіз небезпеки під час роботи із хімічними та вибухопожежонебезпечними речовинами	2

1	2	3
5	Практична робота 5. Визначення основних психофізіологічних властивостей людини та їх вплив на безпеку	2
6	Практична робота 6. Правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення	3
7	Практична робота 7. Правила поведінки у надзвичайних ситуаціях різного походження	3
9	Практична робота 8. Отруєння агрохімікатами. Класифікація і симптоми	3
10	Практична робота 9. Пестициди та їх класифікація	4
11	Практична робота 10. Токсикологічна характеристика окремих хімічних груп пестицидів: хлорорганічні пестициди, фосфорорганічні пестициди, ртутьорганічні пестициди, синтетичні піретроїди	4
12	Практична робота 11. Токсикологічна характеристика окремих хімічних груп пестицидів: похідні карбамінової, тіокарбамінової і дітиокарбамінової кислот, похідні карбонових кислот, похідні сульфокислот, похідні сечовини та гуанідину	4
13	Практична робота 12. Токсикологічна характеристика окремих хімічних груп пестицидів: гетероциклічні сполуки, мідьвмісні препарати, препарати сірки, препарати миш'яку	4
14	Практична робота 13. Токсикологічна характеристика окремих хімічних груп пестицидів: ціан- і роданвмісні сполуки, фторовмісні сполуки, фосфід цинку	3
15	Практична робота 14. Алгоритми надання першої домедичної допомоги на виробництві та в побуті: перша домедична допомога при електротравмах і травмах від ударів блискавки; перша домедична допомога при отруєнні; перша домедична допомога при утопленні; перша домедична допомога при інфаркті міокарду; перша домедична допомога при інсульті; перша домедична допомога при судомогах	4
16	Практична робота 15. Алгоритми надання першої домедичної допомоги при ураженні представниками флори і фауни України	4
17	Вивчення тем, що виносяться на самостійне опрацювання	6
18	Написання рефератів і доповідей	4
19	Підготовка до підсумкової атестації.	4
Всього		60

5. Засоби діагностики результатів навчання

- екзамен;
- модульні тести;
- реферати;
- наукові есе;
- виконання та презентація самостійних робіт;

- захист практичних робіт.

6. Методи навчання

1. Словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда, активізації творчої активності – ігри, метод круглого столу та «лабіринту дій», тощо).

2. Практичний метод (проведення вирішення практичних індивідуальних завдань в умовах непередбачуваних ситуацій та часових меж).

3. Наочний метод (метод ілюстрацій, метод демонстрацій, показу моделей та результатів спостереження спостереження).

4. Робота з навчальною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату).

5. Відеометод (дистаційні, мультимедійні, веб-орієнтовані, тощо).

6. Самостійна робота (виконання індивідуальних самостійних завдань практичного та теоретичного спрямування).

7. Індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти, зокрема, розвиток самостійно-пізнавальної діяльності – проблемно-інформаційні, проблемно-пошукові та дослідницькі методи.

8. Інтерактивні методи – метод сценаріїв, робота в малих групах. Технології кооперативного навчання (“робота в парах”, “ротачійні (змінювані) трійки”, “два – чотири – всі разом”, “карусель”, “робота в малих групах”, “акваріум”). Інтерактивні технології колективно-групового навчання (“обговорення проблеми в загальному колі”, “мікрофон”, “незакінчені речення”, “мозковий штурм”, “навчаючи – учусь”, “ажурна пилка”, “аналіз ситуації” (case-метод), “вирішення проблем”, “дерево рішень”);

9. Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань (“метод ПРЕС”, “займи позицію”, “зміни позицію”, “неперервна шкала думок” (“нескінченний ланцюжок”), дискусія, дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, оцінювальна дискусія, дебати).

Комбінація трьох методів: пасивного, активного та інтерактивного.

Пасивний метод - це форма взаємодії студентів і викладача, в якій викладач є основною діючою особою і керуючим ходом уроку, а студенти виступають в ролі пасивних слухачів, підлеглих директивам викладача. Зв'язок викладача із студентами в пасивних уроках здійснюється за допомогою опитувань, самостійних, контрольних робіт, тестів тощо. З погляду сучасних педагогічних технологій та ефективності засвоєння студентами навчального матеріалу пасивний метод вважається найбільш неефективним, але, незважаючи на це, він має і деякі плюси. Це відносно легка підготовка до заняття з боку викладача і можливість подання порівняно великої кількості навчального матеріалу в певних часових рамках уроку. Треба сказати, що в деяких випадках цей підхід успішно працює в руках досвідченого педагога, особливо якщо студенти мають чіткі цілі, спрямовані на ґрунтовне вивчення предмета. Лекція - найпоширеніший вид пасивного уроку. Цей вид уроку широко розповсюджений у ВНЗ, де навчаються дорослі, цілком сформовані люди, що мають чіткі цілі глибоко вивчати предмет.

Активний метод - це форма взаємодії студентів і викладача, при якій викладач і студенти взаємодіють один з одним під час заняття та студенти тут не пасивні слухачі, а активні учасники заняття. В даному випадку викладач і студенти знаходяться на рівних правах.

Інтерактивний метод орієнтований на більш широку взаємодію студентів не тільки із викладачем, але і один з одним і на домінування активності студентів у процесі навчання. Місце викладача в інтерактивних заняттях зводиться до направлення діяльності студентів на досягнення цілей заняття. Викладач також розробляє план заняття (звичайно, це інтерактивні вправи та завдання, в ході виконання яких студент вивчає матеріал).

10. Методи оцінювання

- екзамен;
- усне або письмове опитування;
- модульне тестування

- командні проєкти;
- наукові есе;
- захист практичних робіт;
- презентації та виступи на наукових заходах;
- виконання самостійних робіт.

11. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з таблицею 1 чинного «Про экзамены та заліки у НУБіП України».

Таблиця 1. Співвідношення між національними оцінками і рейтингом здобувача вищої освіти

Оцінка національна	Рейтинг студента, бали
Відмінно	90-100
Добре	74-89
Задовільно	60-73
Незадовільно	0-59

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{АТ}}$.

10. Навчально-методичне забезпечення

- Електронний курс з дисципліни: Безпека праці і життєдіяльності «Безпека життєїяльності». URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=1415>;
- конспекти лекцій та їх презентацій (в електронному вигляді) <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=1415>;
- Електронний курс з дисципліни: Безпека праці і життєдіяльності «Безпека життєїяльності». URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=4461>;
- конспекти лекцій та їх презентацій (в електронному вигляді) <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=4461>;
- **підручники, навчальні посібники, практикуми;**
 1. Піскунова Л.Е. Бондарь В.І., Зубок Т.О. Безпека праці та життєдіяльності: Підручник. Київ, 2022. 396с.
 2. Piskunova L., Bondar V. Labor safety and vital activity for students of English groups: Workbook of course. Kyiv. 2019, 202 p.
 3. Безпека праці та життєдіяльності: [Навчально-методичний посібник] (Друге видання, перероблене і доповнене) / Піскунова Л.Е, Бондарь В.І., Зубок Т.О. – К.: ЦП «Компринт», 2022. – 386 с.
 4. Voinalovych O.V. Occupational safety and health: study guide. K.: National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, 2023. 221 p.
 5. Khmelovskyi V.S., Bratishko V.V., Marchyshina Ye.I. Occupational safety and health in industry: study guide. K.: National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. 2023. 454 p.
 6. Войналович О.В., Марчишина Є.І. Охорона праці в галузі (працезахоронні ділові ігри): навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2021. 204 с.
 7. Білько Т.О., Марчишина Є.І. «Occupational and life safety (Безпека праці і життєдіяльності)». К. Центр учбової літератури. 2021. 428 с.
 8. Хмельовський В.С., Марчишина Є.І., Білько Т.О., Мотрич М.М., Скібчик В.І. Охорона праці. К. Центр учбової літератури. 2021. 594 с.

9. Войналович О.В., Марчишина Є.І. Охорона праці в галузі (працезахоронні ділові ігри). К. Центр учбової літератури. 2021. 204 с.
10. Войналович О.В., Марчишина Є.І., Мотрич М.М. Охорона праці в галузі: навч. посібник. К. Центр учбової літератури. 2020. 375 с.
11. Войналович О.В., Голопура С.М. Охорона праці в галузі (організаційно-технічні аспекти). Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2020. 250 с.
12. Калівошко М. Ф., Поліщук В. М. Екологічна безпека транспортних засобів: навчально-методичний посібник. К.: НУБіП України, 2020. 538 с.
13. Войналович О.В., Марчишина Є.І., Мотрич М.М. Охорона праці в галузі: навч. посібник. К. Центр учбової літератури. 2020. 375 с.
14. Білько Т.О. Домедична допомога на підприємстві: Методичні вказівки щодо проведення ділової гри. Київ, 2020. 18 с.
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти.**
1. Піскунова Л.Е. Робочий зошит для практичного вивчення дисципліни Безпека праці та життєдіяльності студентами денної та заочної форми навчання. Київ, 2023. 110 с.
2. Піскунова Л.Е. Методичні рекомендації для вивчення та проведення практичних робіт з дисципліни Безпека праці та життєдіяльності студентами денної та заочної форми навчання. Київ, 2023. 101с.
3. Piskunova L. Bondar V. Labor safety and life protection: Study guide. Kyiv. 2020, 306 с.
4. Поліщук В. М. Організація навчання з охорони праці. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з дисциплін "Основи охорони праці" для студентів сільськогосподарських вищих навчальних закладів 3-4 рівнів акредитації освітнього ступеня „Бакалавр”. К.: НУБіП України, 2021. 24 с.
5. Поліщук В. М. Порядок розслідування та обліку нещасних випадків на виробництві. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з дисциплін "Основи охорони праці" для студентів сільськогосподарських вищих навчальних закладів 3-4 рівнів акредитації освітнього ступеня „Бакалавр”. К.: НУБіП України, 2021. 56 с.
6. Войналович О.В., Воронцова Н.Є., Поліщук В.М. Забезпечення працівників АПК засобами індивідуального захисту та спецодягом. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з дисциплін "Основи охорони праці" для студентів сільськогосподарських вищих навчальних закладів 3-4 рівнів акредитації освітнього ступеня „Бакалавр”. К.: НУБіП України, 2021. 44 с.
7. Войналович О.В., Голопура С.М., Воронцова Н.Є., Поліщук В.М. Методи оцінювання параметрів мікроклімату на виробництві. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з дисциплін "Основи охорони праці" для студентів сільськогосподарських вищих навчальних закладів 3-4 рівнів акредитації освітнього ступеня „Бакалавр”. К.: НУБіП України, 2021. 24 с.
8. Войналович О.В., Голопура С.М., Воронцова Н.Є., Поліщук В.М. Забезпечення первинними засобами пожежегасіння виробничих підрозділів АПК. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з дисциплін "Основи охорони праці" для студентів сільськогосподарських вищих навчальних закладів 3-4 рівнів акредитації освітнього ступеня „Бакалавр”. К.: НУБіП України, 2021. 32 с.

11. Рекомендовані джерела інформації

1. Гороховський Є.Ю. Безпека життєдіяльності: конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра всіх напрямів підготовки. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 105 с.
2. Желібо Є.П. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. / за ред. Є.П. Желібо. – Ірпінь : Ун-т державної фіскальної служби України. 2020. 256 с.
3. Безпека життєдіяльності та цивільний захист: Підручник. / О. Г. Левченко, О. В. Землянська, Н. А. Праховнік, В. В. Зацарний; КПП ім. Ігоря Сікорського. – Київ: Каравела, 2021. – 268 с.

4. Безпека життєдіяльності та охорона праці: підручник / [В. В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, С. М. Бортник та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2021. 308 с.
5. Piskunova L., Zubok T., Pryimachenko I. Training manual for the discipline "Safety of work and Life" for students majoring in 291 "International Relations, Public Communications and Regional Studies" – «КОМПРИНТ», 2023. 237р.
6. Мелєх Л.В. Безпека життєдіяльності та охорона праці: навчальний посібник / Мелєх Любомира Володимирівна. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 219 с.
7. Грибан В.Г. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / В.Г. Грибан, А.Є. Фоменко, Д.Г. Казначєєв. – Дніпро : ДДУВС, 2022. 388 с.
8. Labor safety and life protection. Study guide. – Piskunova L.; Bondar V. - K.: Publishing and editorial department NULES of Ukraine, 2020. 306 с.
9. Горностай О., Станіславчук О. Виробнича санітарія, фізіологія та гігієна праці. Львів: Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 2021. 148 с.
10. Білим П.А. Основи пожежної безпеки: конспект лекцій. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекєтова, 2018. 46 с.
11. Кікінчук В. В., Книженко С. О., Савчук Т. І. та ін. Домєдична підготовка: навч. посіб. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ., 2021. 176 с.
12. Волянський П. Б., Гринзовський А. М., Гур'єв С. О. та ін. Домєдична допомога на місці події: практичний посібник. Хєрсон: Гєльветика, 2020. 224 с.
13. Гринзовський А. М., Волянський П. Б., Калашченко С. І. та ін. Домєдична допомога в екстремальних ситуаціях та медичний захист населєння в надзвичайних ситуаціях. Київ: ІДУЦЗ, 2018. 216 с.
14. Боголюбєв В.М., Клименко М.О., Мєльник Л.Г., О.О.Ракоїд, Соломенко Л.І. Стратєгія сталого розвитку: підручник. К.: НУБІПУ, 2018. 446 с.
15. Левченко О.Г., Землянська О.В., Праховнік Н.А., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності та цивільний захист: підручник. К.: КП ім. Ігоря Сікорського, 2019. 267 с.
16. Мелєх Л.В. Безпека життєдіяльності та охорона праці: навч. посібник. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 219 с.
17. Грибан В.Г., Фоменко А.Є., Казначєєв Д.Г. Безпека життєдіяльності та охорона праці: підручник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 219 с.

Інформаційні ресурси

1. Сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua>. (дата звернення: 10.05.2024).
2. Сайт Кабінєту Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>. (дата звернення: 10.05.2024).
3. Сайт Ради національної безпеки і оборони України URL: <https://www.rnbo.gov.ua/>. (дата звернення: 10.05.2024).
4. Сайт Міністерства охорони здоров'я України URL: <http://www.moz.gov.ua>. (дата звернення: 10.05.2024).
5. Сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України URL: <http://www.menr.gov.ua>. (дата звернення: 10.05.2024).
6. Сайт Всєсвітньої організації охорони здоров'я URL: <https://www.who.int>. (дата звернення: 10.05.2024).
7. Конституція України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Про охорону праці: Закон України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>.
9. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>.

10. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
11. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>.
12. Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці: затверджені постановою Кабінету Міністрів України № 442 від 1 серпня 1992 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-92-%D0%BF#Text>
13. Методичні рекомендації для проведення атестації робочих місць за умовами праці: затверджені постановою Кабінету Міністрів України № 41 від 1 вересня 1992 р. [Електронний ресурс]. URL: https://vk24.ua/regulations_and_jurisprudence/rekomendacii/metodicni-rekomendacii-dla-provedenna-atestacii-robocih-misc-za-umovami-praci
14. ДСНтаП. Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу: наказ Міністерства охорони здоров'я України № 248 від 08.04.2014 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0472-14#Text>
15. Про екстрену медичну допомогу: Закон України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17#Text>.